

המסע של אלכסנדרה : בין אוטופיה לטרופיה

רשמים בעקבות תערוכתה של איילת כרמי "אלכסנטרופיה" בגלריה נחמני 39

היה היה פעם, בארץ רחוקה אי ושמו אוטופיה (utopia). שמו נגזר מהמילה היוונית "אין מקום" (ou-topos) אך גם מהמילה "מקום טוב" (eu-topos). הסיפור "אוטופיה" הומצא על ידי הסופר וההומניסט האנגלי סר תומס מור ב-1515. האגדה היתה, קרוב לוודאי, אחת מחלוצי סיפורי הפנטזיה המודרנית. מור דיבר על חברה אידאלית, בעלת מערכת חוקים סוציו-פוליטית מושלמת, בידעו כי קהילה כזו הינה דמיונית, בלתי אפשרית, לא קיימת - "אין מקום".

ניתן לדבר על "אלכסנטרופיה" של איילת כרמי כביטוי אישי לאותו אי וירטואלי המאכלס גיבורות לוחמות נשיות במחוזות מופשטים וגבריים. האמנית יוצרת סיפור אגדה בו הנשים צועדות, נלחמות, מפגינות ונוכחות בין פורמטים עיגוליים, ריבועיים ומלבניים. הן מטפסות על קיר הגלריה ולבסוף יוצאות ממנה כשהן מותירות אחריהן שרידי דגלים וענפים הצומחים מתוך אובייקט על ריצפת התערוכה.

זהו עולם של נשים בראשותה של הקיסרית אלכסנדרה, תאומתו הפיקטיבית של אלכסנדר מוקדון המבליח גם הוא לרגע בחלל. אלכסנדרה חוזרת בגרסאות שונות במהלך התערוכה, מחליפה את צבע שיערה, את מלבושה, את האטריבוטים אותם היא אוחזת ולבסוף - את הבעתה. לעתים מנצחת, זקופה ובטוחה, לעתים מושפלת, כפופה ומאוימת. לעתים לבד ולעתים עם בנות לווייתה החוזרות ממסע המלחמה או הצייד.

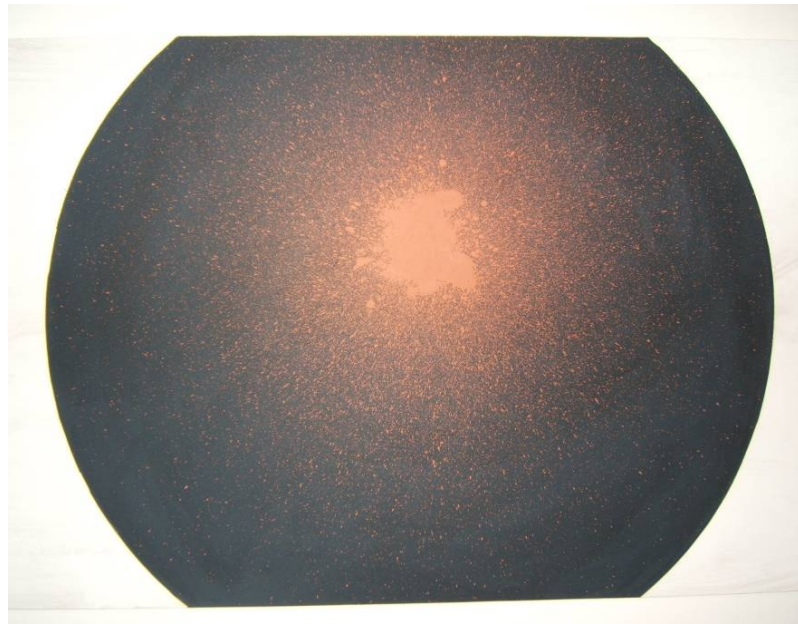

אלכסנדרה - עיגול גריזאי

נשים בלתי אפשריות אלו מצהירות על המאבק המתמשך העיקרי בתערוכה - מאבק בין הדמות הנשית הפיגורטיבית המפורטת והזעירה לבין הכתם/משיכת המכחול/הריבוע/ההתפוצצות האקספרסיבית-גברית עוצמתית מופשטת נוסח רות'קו, ניומן, דה-קונינג ופולוק. המאבק הוא סימלי, מתובל בהומור ומודע לאבסורדיות המובנית שלו.

הגברים נעדרים מעולם זה. אם יבליחו לרגע יהיה זה כדימוי תבליטי מונוכרומי שקפא בזמן ומתעד קרבות עבר המקשטים את מבנה הפרתנון באתונה או את קברו של אלכסנדר מוקדון באיסטנבול. הגברים אינם בין החיים, הם פסלים המדגימים ג'סטות לחימה תיאטרליות שונות. בין הגברים ניתן למצוא את הקיסר אלכסנדר בעל קסדת ראש האריה הרכוב על סוסו, קנטאור המובס על ידי אלכסנדרה ולוחם המאזים על ידי אמזונה.

המסע של אלכסנדרה וחברותיה נע בין האוטופיה - העולם המושלם, המוחלט והנשי אליו חותרות הגיבורות לבין הטרופיה - הפזילה הקבועה אל המציאות הארעית, המשתנה, השברירית הנתונה כל דקה בסכנת התפוצצות גרעינית. אפשרות אפוקליפטית זו באה לידי ביטוי בטפטופי מכחול דמויי "פיצוצים" ויזואליים על גבי פורמטים ענקיים - הניגוד המובהק לדמויות הפיגורטיביות-קטנות עד מיניאטוריות המאכלסות את עולמה של האמנית.

פיצוץ גדול

שלוש עבודות שונות מבטאות את רוח הדברים מתוך שפע הדימויים הפנטסטיים הנפרשים בתערוכה. הן ייקראו בהתאמה: המתגוננת, המצעד ואשת המד-זוית

המתגוננת

המתגוננת ממוקמת במרכזו של עיגול עץ שחור. היא כורעת, מסוככת על ראשה מפני שני ציפורי "טרף" מרהיבות ומביטה בפחד אל הצופה. אחת הציפורים נראית כמנקרת את עינה, הזרדים בידה קטנים ואינם מספקים הגנה. היא עירומה למעט הבד הלבן הכרוך על צווארה שנע בין סרט מלכת יופי שאיבד את צורתו לבין רצועת אשפת חצים. גופה חשוף לשמש והבדלי האור-צל מדגישים את גווני בשרה. לצידה נמתחת משיכת מכחול אנכית ורחבה הגבוהה ממנה פי שלוש ומותירה אחריה את עקבות הפעולה. האם היא מתגוננת מפני ה"מפל" הציורי המאיים לשטוף גם אותה? או האם היא מנסה לעמוד מולו באמצעות הענף הבודד, השברירי? הפגיע?

המתגוננת

המצעד

פמליה בת שלוש נשים צועדת על משיכת המכחול אופקית צהובה-רחבה הנמתחת לאורך קיר הגלריה. המנהיגה צהובת השיער בולטת בעירומה המופגן. היא צועדת קדימה כאשה קדמונית, פניה מלאנכוליות ופונות לצדדים. היא מחזיקה קרש לבן המתפקד כאלונקה לזרדים וענפים אשר מחליפים אולי גוף פצוע הנעדר מהסצינה. מאחוריה הולכות שתי נשים שאוחזות בקרש. זהו אינו מצעד ניצחון וייתכן כי האלונקה רומזת לאובדן חיים. גם הבעת פניה הנפולות של המנהיגה מסגירה את אופי התהלוכה המתרחשת באזור לא בטוח - בקצה הקו, על סף תהום.

תהלוכות ניצחון ומצעדים הם נושא תעמולתי שכיח בתולדות האמנות שנועד לפאר את השליט השב משדה הקרב. המשתתפים בסצינה הינם רובם ככולם גברים (למעט תהלוכות חתונה כמו זו של הקיסר ההבסבורגי מקסימיליאן ה-II ומרי מבורגונדי ב-1447 בו משתתפת גם הכלה...). החיילים הגברים "מקושטים" על ידי מדים, סמלים, קסדות, חרבות ונסים, גופם חבוי בתוך השריון המפואר ופניהם מוסתרים לפרקים. הנשים הלוחמות המוצגות לעומתן חשופות, ישירות, בראשיתיות, ספציפיות, נעדרות סממני דרגה, מקום ותפקיד. כוחן נעוץ בגופן העירום, האמיתי ובמבע פניהן.

המצעד בעל האופי הסוציאליסטי היה חלק בלתי נפרד מטקסי החברה הקיבוצית אליו היתה שייכת האמנית (גדלה בקיבוץ בית השיטה). מצד שני חיזיון מצעד זה הוא סוריאליסטי לחלוטין ומעלה על הדעת את התהלוכות בסרטי פליני האיטלקי. שני סוגי מצעדים אלה השונים כל כך האחד מן השני מצטרפים לדימויים ויזואליים של קבוצות נשים אקטיביסטיות כקבוצת הגורילה גירלס (אמניות הפועלות בניו יורק משנות ה-80 כשהן עוטות על פניהן מסכות גורילה) או במישור המקומי-פוליטי, תנועת "נשים בשחור".

המצעד עמוס הרבדים בוחר להיות ציור קיר זמני. כלומר בעצם הפקתו טמונה אחריתו, סופו הבלתי נמנע - להעלם, להמחק, לשמש כאפיזודה חולפת, חד פעמית הנילווית לעבודות הקבועות, הנצחיות.

המצעד

אשת המד-זוית

למד הזוית ישנו מקום של כבוד בארסנל כלי העבודה של האמנית. עימו היא תוחמת את הפורמט העיגולי שלה. כלי השרטוט הזמין והמצוי שימש כעוד אחד מהאובייקטים שנוספו לדוגמניותיה. עד מהרה הוא הפך למרכזי ומכבב בשניים מתוך היצירות בתערוכה. צורתו הזויתית מדמה אותו למעין חרב או כלי נשק חד אחר אך איזכורו הויזואלי מחזיר את הצופה לציור הקיר המונומנטאלי של רפאל מ-1509-10 "אסכולת אתונה". בציור זה המאגד דמויות מפתח מהעבר וההווה הקלאסי מתואר אאקולידס, המתמטיקאי היווני (לפי גרסה אחרת ארכימדס) כארכיטקט האיטלקי ברמנטה, המשרטט במד זוית שרטוט מדעי לעיני תלמידיו. אולם תנוחת הכריעה והחזקת הכלי של הגיבורה הנשית דומה יותר מכל לציור דמות האל-ארכיטקט של ויליאם בלייק האנגלי מסוף המאה ה-18. בידה השנייה היא אוחזת ענף ירוק וגדול יחסית הנמשך כלפי מטה ומסתיר את ריבוע הכסף הנוצץ מעליו היא מרחפת. הריבוע, גלגולו של הריבוע המודרני (מלביץ, מונדריאן, אלברס), הופך כאן לפודיום חגיגי ומיותם. הגיבורה מעדיפה לצפות בו מלמעלה מאשר לעמוד עליו בהחזיקה את סממני התרבות (מד זוית) והטבע (ענף) - שני הנושאים הנצחיים בתולדות האמנות בעלי תפקידי המפתח במלחמת המינים: גבר=תרבות ואישה=טבע.

אשת המד-זוית

איילת כרמי יוצרת עולם דמיוני המכיל דימויים ויזואליים רבים: גיבורות, לוחמות, צועדות, מניפות, מתגוננות, נשים על פודיום, מצעד החוזרות מן הקרב, קרבות עבר, משיכות מכחול מונומנטאליות, התפוצצויות, עץ הזוי, ענפים, כידונים, דגלונים, מדוזה גורגונה וג'וקר.

האמנית, בוראת העולם האוטופי, פוזלת באופן קבוע לצדדים רבים. פזילה קבועה זו (להלן טרופיה) מלהטטת בו זמנית בין דימוי אחד למשנהו, בין פורמט עגול לריבועי, בין ציור לפיסול, בין רצינות להומור, בין עבר להווה, בין טבע לתרבות, בין נשי לגברי, בין מציאות לדמיון, בין אוטופיה לדיסאוטופיה, בין הכל ללא כלום.

המסע הסתיים. רשמיו מסופרים על קירות הגלריה, מודעים לזמניותם וארעיותם. ציור הקיר יימחק, מיצב הענפים והדגלים במרכז החלל יתפרק והיצירות יפנו מקום לבאות אחריהן.

בסוף המסע תישאר רק החוויה, זכרון הדמויות והעולם הפנטסטי שהתארח כאן לרגע... ואולי כל זה היה חלום?

דגלון מדוזה